

INTERVJU

- Oversatt av NRK Radio / Språkteigen

De som er tilstede under intervjuet er Knut Knudsen Eigeland (KKE), Aili Keskitalo (AI), Petter Noddeland (PN), Øystein Vangsnes (ØV), Guri Melby (GM) og Torunn Myhre (TM).

TM:

Knut Knudsen Eigeland, du har kommet i studio, og egentlig med en sak du har. Men aller først: Årets ord. Har du hørt noen nye kandidater i det siste?

KKE:

Jeg har vel kanskje ikke hørt så mange nye kandidater, men jeg begynte å tenke på et ord som fikk veldig kort levetid. Av disse skam-ordene som dukket opp da Norge stengte ned i mars. Jeg tenkte på «dorullskam», det fikk ikke lang levetid.

TM:

(Ier) Du syns det bør leve litt lenger?

KKE:

Ja, det hadde vært veldig fint. Jeg syns det er et flott ord.

TM:

Da putter vi det i hatten nå. Men har du lyst til å høre et nytt og artig bidrag, da?

KKE:

Ja, gjerne.

TM:

Landslaget i fotball har seilet opp på slutten av året som et hyppig omtalt objekt i nyhetene. Det som skjer i nyhetene, speiles fort blant våre lyttere når de skal foreslå kandidater til årets år. Fra fotballens verden kommer ordet «nødlandslag». Hva sier du til det?

KKE:

Det første jeg tenkte på da jeg hørte det ordet brukt, da tenkte jeg: du verden, det hørtes ille ut.

TM:

Ikke sant? Litt som en venn av meg sa på Facebook nylig: Det kan være utfordrende å dra av gårde og spille kamp med stempelet «nødlandslag». Det hadde kanskje vært bedre med «reservelandslag», eller kanskje det aller beste: «ekstralandslag». Da går du til kamp kanskje litt mer offensivt.

KKE:

Men du, Torunn, det er fremdeles lov å sende inn flere forslag.

TM:

Det var bra du minnet meg på det. Nå begynner det å haste. Snart setter vi en strek for innkomne forslag. Har du et forslag til årets ord, send det til teigen@nrk.no. Så skal vi til saken din, Knut, som handler om språklekkasje blant samisktalende unge, og det må forskes på. Det mener i hvert fall språkprofessor Øystein Vangsnes. Det tok han til orde for på Språkdagen tidligere i måneden.

KKE:

Ja, for de minste språkene i Norge. For eksempel samisk, nynorsk og tegnspråk. Det var ett av temaene på Språkrådets språkdag, med bakgrunn i forslaget i ny språklav, som gir

vern og status til alle språk her i landet.

TM:

Sametingspresidenten Aili Keskitalo pekte under språkdagen på utfordringene i samisk språkopplæring.

AK:

Det er fortsatt sånn at selv om samiske barn har lovfestet rett til opplæring i samisk i grunnskolen, er det veldig mange samiske barns om ikke får det. Av ulike grunner. Det kan være at foreldrene ikke vet det eller krever det, at skolen ikke vet at ungene har rett til det, eller det er vanskelig å skaffe lærere eller læremidler. Det er mye praktiske hindringer i veien for at ungene får oppfylt denne retten de faktisk har i opplæringsloven. Så det er en helt åpenbar utfordring.

TM:

Men hva handler språklekkasjen blant samiske unge om, Knut?

KKE:

Ifølge Øystein Vangsnes, språkprofessor i nordisk språkvitenskap ved Universitetet i Tromsø, Norges arktiske universitet, er dette en språklekkasje vi kjenner igjen fra unge nynorskbrukere.

ØV:

Det at mange av de som starter opplæring på nynorsk bytter til bokmål i løpet av utdannelsen. Særlig i overgangen mellom

skolene. Overgangen fra barne- skole til ungdomsskolen, da er det en del som bytter. Så er det fra ungdomsskolen til videregående skole, og ikke minst enda mer frafall når man kommer oppi høyere utdanning.

KKE:

Men dette frafallet ser vi også i samisk?

ØV:

44 % av de som har samisk opplæring, slutter i løpet av grunnskolen. For de som har samisk som førstespråk, er det så mye som en tredjedel som slutter med samisk opplæring. Det største frafallet er frem til 5. trinn og overgangen til mellomtrinnet i skolen.

KKE:

Hva kommer det av?

ØV:

Det trenger vi å finne ut mer om. På dette tidspunktet tror jeg det er mer spekulasjoner. Men det er sannsynlig at det er strukturelle forhold, slik vi forklarer det, som handler om at kanskje blir norskkompetansen sterkere for ungene, så de går over på det som opplæringsspråk. Når det gjelder førstespråkselevene, da. Det kan også være at tilbudet som blir gitt på de ulike plassene som har opplæring, at det blir oppfattet som for dårlig eller det er for dårlig. Vi trenger å forske mer på det, å finne ut faktorene som ligger bak den samiske lekkasjen. For samisk er det særlig frem til 5. trinn at mange slutter med samisk opplæring, men på nynorsk er det faktisk først på ungdomsskolen. Holdninger spiller en større rolle for nynorsk enn for samisk. Det er mer snakk om tilgangen på kompetanse og opplæring som er

avgjørende for samisk. Det er en mistanke jeg har, i hvert fall. Men det kan også hende at man ikke har vært klar over den samiske lekkasjen i like stor grad. Mitt håp er at nå når vi får det frem, at noen tar tak i det.

KKE:

Hvordan vil du beskrive den utviklingen? Hvor farlig er den?

ØV:

Det er situasjonen for det samiske språket. Kanskje bare 10-15 % av de som har en samisk identitet, er kompetente brukere av samiske språk. Det er ganske lite. Dette er et utslag av tiår med fornorsking. Når du da ser at heller ikke dagens utdanningsregime produserer nok fremtidige brukere, er det ganske alvorlig.

KKE:

For Vangsnes er et tydelig lovkrav viktig.

ØV:

Det er ikke alt som kan løses med lov. Men en viktig ting jeg er opptatt av, er at opplæringsloven bør legge til rette for at man kan ha en skolemodell for samisk som faktisk tar inn barn som i utgangspunktet ikke har en sterk kompetanse i samisk, og gi dem den kompetansen i løpet av skolegangen. Det tror jeg er kjempeviktig for fremtiden til det samiske språk. Man kan si det samme om kvensk og andre minoritetsspråk. Vi har andre eksempler på det fra andre land, at man har den typen modeller for nasjonale minoritetsspråk. Vi kan gå til Skottland for gælisk og walisisk i Wales. Vi vet at dette funker. Hvis ikke du har en politikk som gir nye brukere, vil de mindre brukte språkene svekkes over tid.

KKE:

Sier Øystein Vangsnes, som er professor i nordisk språkvitenskap. Så skifter vi fokus fra ett mindertallsspråk, samisk, til et annet, tegnspråk. I dag vet man faktisk ikke hvor mange som bruker tegnspråk, men man antar at det er mellom 16 000 og 25 000. For hørselshemmede barn og unge som skal lære seg tegnspråk, er situasjonen langt verre nå enn for 30 år siden, mener generalsekretær Petter Noddeland i Norges døveforbund.

PN:

Når de vil ha tegnspråk, møter de alltid på begrensninger og hindringer. Ta for eksempel fagpersoner som sier nei, man trenger ikke tegnspråk, man kan bruke norsk i stedet i nærskolene. Men de ønsker jo tilgang på tegnspråk, så fagfolkene vurderer om barnet skal få tegnspråk eller ikke. Den vurderingen ønsker Norges døveforbund å fjerne. Det heter sakkyndig vurdering, og vi er helt uenig med dem at det skal være sånn. Hvis man ønsker tegnspråk, skal man få det. Det handler om tilrettelegging for barnet.

KKE:

Hva skal du ønske at kunnskapsministeren gjorde, hvis du skal trekke frem to-tre tiltak?

PN:

Jeg tar tre tiltak, jeg. Det første er å gi fullt tilskudd til Tegnspråkløftet. Tegnspråkløftet er noe som OsloMet har satt i gang. Det skal løfte hele tegnspråkarenaen. Det har blitt gitt delvis beløp, men ikke fullt beløp. Det andre av tiltak er at det blir rettigheter på tegnspråk, det er nå låst innenfor de kommunale grensene. Det ønsker vi at skal oppheves. Vi ønsker at staten skal ta ansvar.

Hvis det er en som ønsker å ha tegnspråk, som bor i en kommune, men de har tilbud i en annen kommune, så skal den få fri tilgang til det på tvers av kommunegrensa. Og så ønsker vi å fjerne den sakkyndige vurderingen på at det skal være folk som har kompetanse, som vurderer om vi skal ha tegnspråk eller ikke. Vi ønsker å fjerne den sakkyndige vurderingen. Det er tre tiltak jeg skulle ønske hun kunne nevnt.

KKE:

Og Døveforbundet får tydelige meldinger fra medlemmene.

PN:

Folk er veldig fortvila. Vår drøm er at Språkrådet får ombudsfunksjon, sånn at hvis det er noe som systematisk bygger ned tegnspråktilbudet, vil det bli sanksjonert. Det er noe vi ønsker.

KKE:

Sier Petter Noddeland i Norges Døveforbund, som under intervjuet ble tolket av tegnspråktolk Kim Kopstad. Men hva sier så den ansvarlige statsråden, kunnskaps- og integreringsminister Guri Melby, om utfordringene både innen samisk språkopplæring og tegnspråk-opplæring?

GM:

Jeg mener jo at minoritetsspråk i Norge har god beskyttelse i lovverket, og jeg tror at med en

ny språklov får de en enda bedre beskyttelse. Men det er ingen tvil om at vi har noen utfordringer, særlig knytta til kompetanse, og det å sikre at alle språkbrukerne får et godt nok opplæringstilbud. Vi vet at mange brukere av f.eks. samisk språk ... Det blir ofte gitt et bedre tilbud til dem som bor i samiske distrikt, der det er samiske skoler med samiske lærere. Mens de som bor i distrikter der det er få samiske elever, kanskje må ta til takke med undervisningstilbud gitt av lærere som ikke har riktig kompetanse, eller et fjernundervisningstilbud. Vi ser også at den samme utfordringen gjelder tegnspråk. Det er for få som har kompetanse på tegnspråk. Kommuner og skoler som ønsker å bruke ressurser på å gi tegnspråklige elever et godt tilbud, får ikke alltid tak i folka de trenger for å sikre at de får et godt nok tilbud.

KKE:

Kan du som statsråd gjøre noe med å få tilførsel av denne kompetansen?

GM:

Ja, det kan jeg gjøre. Vi er allerede i gang med noen satsinger. Vi har satset på å utvide samisk lærerutdanning, og å sørge for at det blir mer attraktivt. Bl.a. ved å nedskrive studielån raskere til de som tar den typen lærerutdanning. Og så er utfordringen at vi har litt lite

rekruttering. Det er for få som behersker samisk på et godt nok nivå til at vi har veldig mange å velge mellom. Vi er nødt til å jobbe med at elever fortsetter å velge samisk helt til de går ut av videregående, slik at de kan begynne på en samisk lærerutdanning. Og vi ser akkurat den samme utfordringen med tegnspråk. VI har et godt studietilbud ved OsloMet. Vi styrker det litt nå, men det kan hende det er behov for å styrke det ytterligere for å sikre tilgang til nok kompetanse. Og så er min jobb å sørge for at det her blir reflektert videre, f.eks. i opplæringsloven, som vi jobber med nå. En ting er å sikre formelle rettigheter i språkloven, men vi må sørge for at det også blir rettigheter i praksis innenfor de ulike sektorene, både i kultursektor, justissektor og i kunnskapssektoren og alle andre områder.

TM:

Det sa kunnskaps- og integreringsminister Guri Melby. Reporter var altså Knut Knudsen Eigeland.